

„Inkognitóban a föld alá”

Krasznahorkai László *Nem
kérdez, nem válaszol*
című kötetéről

Sem „tarisznnyás filozofnak“, sem szigorúan vett műértőnek, sem a szerző műveiért rajongó átlagolvasónak nem kell lenni ahhoz, hogy kellő elismeréssel fogadjuk Krasznahorkai László interjúkötetét, melyet idén, 2012-ben jelentetett meg a Magvető Kiadó *Nem kérdez, nem válaszol* címmel.

A könyv megjelenését több minden indokolhatja: egyrészt a korábbi, 2003-as *Beszélgetések* óta majd ugyanannyi Krasznahorkai-mű született, mint azt megelőzően, így érdemes megkeresni az egyre bővülő életművön belül a kapcsolódási pontokat. Másrészt a szerző önvallomása szerint nem árt egyértelműsíteni az ebben a különleges prozódíában szakadatlanul jelen lévő, sajátos fogalmakat, jelenségeket. Így ír erről: „Már egy jó ideje az a tapasztalatom, hogy rendszeren felolvasni csak én magam tudom azt, amit írok. És ez azért lehet, mert azt hiszem, csak én értem őket maradéktalanul“. Hogy lehet ez? Nem állnak helyt a művek önmagukért? Nem lehet rábízni a műértést az olvasóra, az előadóra? Valószínűleg másról, többről, mélyebb dologról van szó.

Ezek a műalkotások olyannyira a lényegre fókuszálnak az emberi létezését, a műalkotás mibenlétét, a valóság ábrázolását tekintve, hogy veszélyes lenne bármilyen tévedést is megengedni velük kapcsolatban. Ennek megfelelően a szerző mintegy beavatja olvasóit a maga írói világába, esetenként szemünk előtt szembesül önmaga is a megírtak hitelességével, ahogy ez történt a *Rombolás és bánat az Ég alatt* című regényével is, így a kötet talán legizgalmasabb szellemi kalandja lett a Galambos Imrével, az ismert sinológussal folytatott vitája.

Mindamellert az interjúkötet nem egyedülálló jelenség, Szigeti László *Párbeszédkísérlete* Mészöly Miklóssal és *Zsebcsélek* című interjúregénye Bohumil Hrabalról (Kalligram, 1999, illetve 2004) szintén alaposabb

ismeretekhez juttatta az olvasót arról a szellemiségről, amelyet ezek az írói műhelyek kisugároznak. Ráadásul külön műélvezet, ha belelapozva a Mészöly-beszélgetésbe felfedezzük, mennyi közös ponton találkozik az egykori barát világlátása, esztétikai álláspontja Krasznahorkai jelen írói univerzumával.

A 2003-as (Hafner Zoltán által szerkesztett) Krasznahorkai-beszélgetésekből tíz rövidített, átdolgozott változat került át a mostaniba, nem kronologikus, hanem elsődlegesen tematikus rendben, fogalmi tárgykörök szerint. Nyolc interjút válogattak be az időközben különböző folyóiratokban, hetilapokban megjelentek közül; hét beszélgetés pedig itt olvasható először nyomtatásban, főleg külföldi lapokból átvett interjúk fordításai, illetve a Debreceni Egyetemen és az Eötvös Kollégiumban lefolyt beszélgetések átdolgozása. A fentebb említett, Párizsban élő sinológussal pedig a szerző chaten, telefonon, e-mailben beszélgetett, kifejezetten e kötet számára. Minderről világos eligazítást nyújt a *Jegyzet* – a szerkesztést a társalgások rendkívül gazdag anyagában jártas Szegő János végezte.

Az interjúkötetből egy felelősséggel alkotó, az ideákat szenvedélyesen kereső, a tökéletest írásaiban megragadni igyekvő művész arcéle bontakozik ki, aki az irodalmat a legnemesebb eszközök egyikének tartja, és tisztában van azzal, hogy *„csak iszonyatos közvetettséggel befolyásolhatja azt, amivel annyira kritikus viszonyban áll“*. E beszélgetések során nyilvánítja ki kétségbeesését mindazért, ami történik szerte a kultúrával, melyet korábban a hatalom korrumpált, majd megjelent a *„domesztikált művész“*, hovatovább elveszítve a művész személyes méltóságát. A tömegkultúra felfalja az elitkultúrát, rohamos értékvesztésnek lehetünk szomorú tanúi. Ebben a súlyos értékválságban, melyben a pénz és a hírnév dominál, az író a legősibb bűnök manifesztálódását látja. Fiatal olvasóinak a kötet elején azt üzeni: *„Vegyenek fel védőszíneket, vonuljanak a legradikálisabb inkognitóban a föld alá, és várjanak ott, mert egyszer eljön a kétségbeesésnek egy olyan mély foka, amikor hívni fogják őket. Azt pedig, hogy erre a hívásra hogyan felelnek, döntsék el majd ők maguk.“*

A kötet óriási szellemi ívet bejárva a Krasznahorkai-életmű sokoldalú megközelítésével eljut az ősi keleti kultúrák (Japán és Kína) vidékére, hogy azok hagyományaiban fellelhesse a vágyott tökéletes rendet, az igazi szépséget. Az író egyik legfontosabb tapasztalatát Japánban szerezte, egy templomrestauráció során. Akkor értette meg, hogy a figyelemnek és a mesterség gyakorlásának óriási jelentősége van: *„... szünet nélküli praxis, ismétlés az örökkévalóságig (...), a lezárhatatlan mozdulat távlatában, egy elérhetetlen ponton, ott a tökéletesség“*.

Az interjúgyűjtemény megrajzolt íve a kötet végére azonban jelentősen alábbhagy, és ismét egy kétségbeesett emberrel találkozunk. Ugyanis Az

Északról hegy, Délről tó, Nyugatról utak, Keletről folyó című regényének csodálatos nyelvi közegébe, az igazi keleties csendbe is bedübörög a világ, melynek (a szerző szerint) menthetetlenül kiszolgáltatottja az ember. A főhősnek elég egy pillantást vetnie a szerzetesi szobácska szentségtörő tárgyaira, hogy megállapítsa: az ember pusztító erő.

A világ megválthatatlansága miatti kétségbeesés az első regényektől fogva jelen van az eddigi életműben, ez derül ki az interjúk során. De az a szándék is, hogy ebbe a szerző nem akar beletörődni. Kitartó türelemmel, némi romantikus vágygal keresi a válaszokat a kényszerű melankóliára, de csak egyetlen megnyugtatót talál: *„Egyes-egyedül annak van jelentősége, amit ő, Eszter úr fiatal barátja, Valuska iránt érez. Hogy képes a szeretetre.”*

Az interjúkban az író fáradhatatlanul keresi a megoldást a világ elfogadására. Az utolsó farkas című allegorikus regényéről beszélve, amely hatvankilenc oldalból álló, egyetlen ritmikus mondat, hangsúlyozza, hogy rendkívül fontos az érzelmek felszíni megélése, mert nélküle az ember rosszabb lesz a farkasnál.

Krasznahorkai azonban teszi a dolgát, holott megtudjuk róla, hogy nem is írónak készült, a zene legalább annyira vonzotta. Ő megelégedett volna egyetlen mondattal, ha abban képes lett volna megragadni a tökéletest. Utazásaiba, a művelődéstörténet kincseinek gyűjtésébe belejátszott vándortermészete is, valamint egyfajta menekülési szándék. Önéletrajzi utalásokkal mesél arról, hogyan hagyta el szülővárosát, Gyulát már kamaszként, hogy aztán számos írásának atmoszféráját e városból merítse. Mert nem csupán élvezetes történet a malacherelés, hanem az egyik legfontosabb regényhősének alakját és nevét, Irimiásét is onnan veszi. Ifjúkora olvasmányai is meghatározóak: Kafka, Dosztojevszkij, Becket és Pilinszky. Kafka nélkül nem lett volna belőle író, állítja. Meg azt is, hogy *„a próza az egyetlen, amellyel meg tudom akadályozni, hogy énemről beszéljek, amit teljesen érdektelennek tartok”*.

Többen is rákérdeztek az író sajátos nyelvtechnikájára, a lélegzetvétel ritmikájára írott hosszú mondatok titkára, amit ő egyszerűen úgy válaszolt meg, hogy valaki szüntelenül monologizál benne.

Az interjúkötet gondosan bejárja a szerző külső-belső világát, kiváló kalauz annak is, aki még nem ismeri Krasznahorkai László életművét.

Mosonyi Kata